

N:o 12.

Ank. till Riksd. kansli den 5 mars 1898, kl. 12 midd.

*Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4,
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t
med begäran om utredning ochⁿ förslag angående statens
öfvertagande af utbildning utaf lärare vid småskolor.*

Herr *C. Johansson* i Aflösa har uti en till utskottet remitterad motion (n:o 8) föreslagit:

»att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående statens öfvertagande af lärarnes och lärarinnornas utbildning för småskolan samt sedan till Riksdagen inkomma med förslag derom».

Till stöd för detta förslag framhåller motionären, att under det staten med berömvärd omsorg upprättat läroanstalter för utbildande af lärare och lärarinnor i folkskolan, hade i det fallet för småskolan ingenting gjorts. Genom detta inkonsekventa, allt hittills fortsatta tillvägagående hade man, enligt motionärens förmenande, på nu antydda området ej i så hög grad, som önskligt varit, främjat folkundervisningen. Detta vore ett missförhållande, som, efter hans uppfattning, så fort ske kunde, borde undanröjas.

Af samma vikt och betydelse som det vore, att staten upprättat seminarier för utbildning af lärare i folkskolan, ansåge motionären det likaledes vara, att från statens sida dylika åtgärder vidtoges jemväl i afseende på småskolans lärarepersonal. Ty fördelen af att denna kår på ett likartadt sätt öfver hela riket genom statens försorg blefve danad för sin betydelsefulla lifsgerning vore ej ringa.

Men sådana vore ej förhållandena för närvarande i vårt land. Att döma af undervisningstidens längd, fordrade man på skilda orter helt olika kunskapsmått af småskolans lärare, oaktadt dessa öfverallt hade samma arbete att utföra. I de i riket befintliga landstingsseminarierna för utbildande af lärare i småskolan vore lärotiden mycket olika tilltagen. Detta förhållande syntes motionären tala för att dylika bildningsanstalter borde upprättas af staten, då tiden för dessa lärares kurser kunde blifva i mera vidsträckt mån pröfvad och lika bestämmelser stadgade för hela landet.

Det förefölle motionären, som skulle statens skyldighet i afseende på utbildningen af både folkskolans och småskolans lärare vara alldeles enahanda. Men som det nu vore ställt, blefve småskolan mer än styfmoderligt behandlad. Folkskolan finge allt, småskolan intet! I ett folk-skollärareseminarium kunde en lärjunge i lyckligaste fall för hvarje år under sin fyraåriga studietid af statsmedel erhålla ända till 100 kronor i understöd, i ett privat seminarium för småskolan finge en elev vanligen betala betydligt öfver detta belopp endast för den meddelade undervisningen.

När staten bidrager ej allenast till småskollärares lön, utan gifver dem äfven ålderdomsunderstöd och kontrollerar deras verksamhet alldeles på samma sätt, som det sker med folkskolans lärare, så syntes det motionären, som om staten jemväl hade skyldighet att med afseende på lärarnes utbildning för sitt kall bereda samma förmåner åt alla, vare sig de hade för afsigt att träda i folkskolans eller småskolans tjänst.

Då emellertid genomförandet af en reform i den af motionären önskade rigtningen vore af så vidlyftig beskaffenhet, att motionären ej tilltrorde sig att framställa något fullständigt förslag derutinnan, slutar han med den här ofvan återgifna hemställan om en skrifvelse till Kongl. Maj:t i föreliggande ämne.

Innan utskottet går att yttra sig om den föreliggande motionen, anser det sig böra erinra derom, att ett förslag angående *samma ämne* blifvit vid innevarande års riksdag af kammaren remitteradt till statsutskottet, från hvilket alltså utlåtande härom är att motse. I Kongl. Maj:ts nädiga proposition till Riksdagen angående statsverkets tillstånd och behof föreslås nemligen i punkten 22 under åttonde hufvudtiteln följande:

dels att Riksdagen må medgifva, att landsting eller stad, som ej i landsting deltagar, till aflönande af lärare och lärarinnor vid af landstinget eller staden inrättadt seminarium för bildande af lärare eller lärarinnor vid småskola och mindre folkskola eller af biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola, må uppbära bidrag af allmänna medel enligt samma grunder, som gälla med afseende på de lönetillskott, hvilka af statsmedel utgå till skoldistrikt för aflönande af lärare och lärarinnor vid distriktets folk- och småskola under vilkor:

a) att seminariet är ordnad i öfverensstämmelse med gällande föreskrifter angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola och mindre folkskola eller som biträdande lärare vid folkskola;

b) att seminariet ställes under en särskild, af vederbörande landsting eller stad utsedd, af tre personer bestående styrelse, hvilken eger att antaga och afskeda seminariets lärare och lärarinnor;

c) att lärarne och lärarinnorna hafva samma behörighet, som, derest distrikt skall ega rätt till statsbidrag till lärares och lärarinnors aflöning, fordras för anställning vid folkskola eller småskola;

d) att seminariets lärare och lärarinnor ega minst lika stora löneförmåner som dem, hvilka äro stadgade för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor;

e) att lärarne och lärarinnorna tjenstgöra vid seminariet eller dess öfningskola minst $34\frac{1}{2}$ veckor årligen och minst 20 timmar i veckan, samt att de ej innehafva annan tjenst, till hvilkens innehafvares aflöning lönetillskott af statsmedel utgår; samt

f) att lärarne och lärarinnorna äro anställda med ömsesidig rätt till uppsägning på viss tid;

dels att för här omförmälda ändamål må på ordinarie stat uppföras ett förslagsanslag af 20,000 kronor.

Beträffande motiven för detta förslag hänvisas till bilagorna till Kongl. Maj:ts nådiga proposition om statsverket år 1898, åttonde hufvudtiteln, sid. 180—185.

Utbildningen af lärare och lärarinnor för rikets småskolor sker för närvarande vid fyra olika slags anstalter, nemligen:

a) vid statens folkskollärare- och folkskolläraryrkesseminarier (de elever, som anmält sig dertill och i årsexamen med andra klassen erhållit godkända vitsord i kristendomskap, svenska språket, räkning, välskrifning samt pedagogik och metodik, få enligt § 50 af gällande stadga för folkskolläraryrkesseminarierna aflägga särskildt praktiskt prof i öfningsskolans småskoleafdelning, och eger den, som i profvet godkännes, att erhålla betyg öfver småskolläraryrkesseminarie-[lärare]-examen);

b) vid statens tvenne seminarier för bildande af finska och lappska småskollärare och lärarinnor (det finska förlagdt i Haparanda, det lappska i Jockmocks församling);

c) vid af landsting (eller större städer) inrättade seminarier för utbildande af småskollärare och småskolläraryrkesseminarier (20 dylika seminarier voro under år 1896 i verksamhet);

d) vid småskolläraryrkesseminarier, som upprättats af enskilda personer, hvilka dertill erhållit Kongl. Maj:ts tillstånd (år 1896 voro 7 dylika seminarier i verksamhet).

Genom kongl. kungörelsen den 11 januari 1878 fastställdes vissa vilkor med afseende på småskolläraryrkesseminariernas och småskolläraryrkesseminariernas kompetens, för att skoldistriktet till deras affönande skulle blifva berättigade att åtnjuta det högsta medgifna bidrag af allmänna medel: utbildningstiden fastställdes till minst sju månader, derunder vissa bestämda lärokurser skulle genomgås.

Under de 20 år, som förflutit efter utfärdandet af denna för småskolläraryrkesseminarierna grundläggande kungörelse, hafva från de olika slagen af läroanstalter *utexaminerats* följande antal småskollärare och småskolläraryrkesseminarier:

År	Vid folkskol- lärare- eller folkskollära- rinnesemina- rier	Vid statens lappska och finska seminarier	Vid landstings- seminarier	Vid af enskilda inrättade seminarier	S u m m a
1878	82	10	254	—	346
1879	74	7	225	105	411
1880	104	10	328	148	590
1881	82	15	443	132	672
1882	93	10	358	127	588
1883	94	6	370	126	596
1884	88	10	335	132	565
1885	89	5	370	156	620
1886	100	7	371	163	641
1887	28	2	371	192	593
1888	92	13	347	159	611
1889	74	3	408	158	643
1890	66	12	333	125	536
1891	76	11	213	168	468
1892	94	20	374	157	645
1893	96	12	286	174	568
1894	84	19	367	191	661
1895	73	4	418	219	714
1896	85	19	436	231	771
1897	71	19	324	262	676
Summa	1,645	214	6,931	3,125	11,915
Medeltal	82,2	10,7	346,5	156,2	595,7

Man finner häraf, att motionärens påstående, att i detta fall »ingen-
ting gjorts» från statens sida, icke är fullt korrekt. Af de 11,915 små-
skollärare och småskolläraryrinnor, som under de senaste 20 åren utexami-
nerats i vårt land, hafva nämligen 1,859 eller 15,6 procent utgått från
statens seminarier. Det måste emellertid medgifvas, att nämnda antal är
jämförelsevis litet, då man tager i betraktande, att samtidigt 6,931 eller
58,17 procent aflagt examen vid landstingsseminarier samt 3,125 eller
26,23 procent vid privatseminarier.

Då motionären begär, att staten måtte öfvertaga lärarnes utbildning för småskolan, tänker han synbarligen i främsta rummet på dem, hvilkas utbildning för närvarande ombesörjes af landstingsseminarierna.

Landstingens kostnader för nu ifrågavarande ändamål uppgingo för kalenderåret (i vissa fall läsåret) 1896 till följande belopp:

Stockholms	län	2,550 kr.
Upsala	»	3,475 »
Södermanlands	»	2,038 »
Östergötlands	»	4,667 »
Jönköpings	»	3,100 »
Kronobergs	»	1,525 »
Blekinge	»	2,200 »
Kristianstads	»	1,413 »
Malmöhus	»	7,095 »
Göteborgs och Bohus	»	4,223 »
Vermlands	»	4,400 »
Örebro	»	3,537 »
Vestmanlands	»	4,500 »
Kopparbergs	»	4,850 »
Gefleborgs	»	5,900 »
Vesternorrlands	»	6,725 »
Jemtlands	»	4,825 »
Vesterbottens	» (omkr.)	3,000 »
Norrbottnens	»	4,500 »

Summa 74,523 kr.

(Kalmar, Gotlands, Hallands, Elfsborgs och Skaraborgs län hade under nämnda år ej iklädt sig några kostnader för anskaffande af examinerade lärare och lärarinnor vid småskolorna inom dessa län.)

Det är alltså ganska afsevärda kostnader, det här är fråga om, och temligen troligt är, att, om staten skulle öfvertaga samtliga dessa läroanstalter, utgifterna ej skulle stanna vid de nu anförda beloppen. Kostnaderna böra emellertid ej afskräcka, om reformen i öfrigt kan anses lämplig.

Såsom det hufvudsakliga skälet för sitt förslag framhåller motionären »fördelen af att denna kår på ett likartadt sätt öfver hela riket genom statens försorg blefve danad för sin betydelsefulla lifsgerning».

Utskottet kan för sin del ej inse fördelen af en dylik likformighet på detta område. Tvärtom tror utskottet, att den nuvarande anordningen af småskollärareutbildningen har många beaktansvärda fördelar, förutom den, att densamma för staten ställer sig billigare, än hvad den af motionären föreslagna utvägen skulle göra.

För det första kunna genom det nuvarande sättet att utbilda lärare och lärarinnor för småskolan de särskilda landstingen ordna denna undervisning med tagen hänsyn till lokala förhållanden. Att man på detta område sluppit en alltför långt drifven uniformitet, har enligt utskottets förmenande varit en gifven fördel.

Vidare har — såsom i statsverkspropositionen betonas — den nuvarande anordningen medfört den fördelen, »att de, som velat skaffa sig behörighet för anställning vid småskola, kunnat göra det i hemorten. Härigenom hafva kostnaderna för dem blifvit väsentligen mindre, hvilket varit af så mycket större vigt, som de flesta af dem varit medellösa. Dessutom hafva de i allmänhet kommit att tjenstgöra i trakter, med hvilkas förhållanden de varit förtrogna, hvilket ej heller varit utan betydelse vid utöfningen af deras kall.»

Härvid kan den invändningen göras, att lättheten att erhålla utbildning som småskollärarinna lockat till inträde i seminarierna mången ung qvinna, som kanske ej haft allvarligare afsigter att för framtiden egna sig åt småskolläraryrket. Häri kan emellertid utskottet ej finna något från samhällets sida ofördelaktigt, snarare tvärtom. Antalet under de senaste 20 åren utexaminerade småskollärare och småskollärarinnor utgör, såsom ofvan visats, nära 12,000, men hela antalet vid småskolor och mindre folkskolor anställda lärare och lärarinnor uppgår endast till omkring 7,400. Då ett icke ringa antal före år 1878 utexaminerade lärare och lärarinnor fortfarande tjenstgör, hafva med säkerhet minst 5,000 under de senaste 20 åren utexaminerade lärarinnor redan lemnat skolans tjenst — flertalet för att inträda i äktenskap. Den utbildning såsom uppfostrarinnor och den vana vid barns handledning, de inhemtat, har alltså i de allra flesta fall kommit hemmen till godo och derigenom blifvit till gagn för det uppväxande släktet.

Ändtligen lemnas ock genom den nuvarande anordningen af småskollärareutbildningen tillfälle för det enskilda initiativet att göra sig gällande. Fara är, att, om motionärens önskningsmål skulle förverkligas, de nuvarande privata seminarierna skulle småningom upphöra. Detta

blefve helt visst till skada för skolan. Den fria täflan, som hittills rådt på detta område, har verkat uppryckande och varit till gagn för småskolans utveckling.

I stället för att beträda den af motionären anvisade vägen och derigenom, så att säga, gifva staten monopol på utbildningen af småskollärarinor, synes det utskottet lämpligare att åtminstone för tillfället nöja sig med den af Kongl. Maj:t ifrågasatta lösningen, d. v. s. att medgifva landstingen till aflönande af de vid deras seminarier anställda lärare och lärarinnor lönetillskott enligt de grunder, som äro eller varda stadgade för att ett skoldistrikt skall erhålla dylikt lönetillskott till aflönande af de vid distriktets folk- och småskolor anställda lärare och lärarinnor. Derigenom skulle landstingens utgifter för detta ändamål ej oväsentligt minskas, på samma gång den nuvarande friheten att inom vissa gränser ordna dessa läroanstalter med hänsyn till lokala förhållanden bibehölles. En dylik lösning af frågan ansluter sig på det närmaste till den nuvarande anordningen af småskollärarinneutbildningen och kan sägas innebära en fullt naturlig utveckling af densamma.

Under alla omständigheter kan utskottet ej tillstyrka, att, innan den af Kongl. Maj:t nu ifrågasatta reformen ens blifvit beslutad, långt mindre pröfvad, Riksdagen skulle begära, att statens förpligtelser på detta område måtte utsträckas än *längre*, hvadan utskottet föranlättes hemställa,

att motionen ej må föranleda till någon kammarrens åtgärd.

Stockholm den 4 mars 1898.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.